

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนของวิธีดำเนินการวิจัย เรื่องภูมิศาสตร์ภาษาจังหวัดสุโขทัย : การศึกษาโดยใช้
ศัพท์ มีดังนี้

1. การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้กล่าวถึงโดยละเอียดแล้วในบทที่หนึ่ง
(ดูหน้า 9 - 16)
2. การเก็บข้อมูลเบื้องต้นซึ่งจะกล่าวถึงโดยละเอียดต่อไปในบทนี้
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็นหัวข้อย่อยที่สำคัญ ๆ 4 หัวข้อย่อย
ได้แก่ การเลือกจุดเก็บข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูล การสร้างแบบสอบถาม และการเลือกผู้ตอบแบบ
สอบถาม ซึ่งจะกล่าวถึงในบทนี้เช่นเดียวกัน
4. การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็นหัวข้อสำคัญ 3 หัวข้อ คือ การวิเคราะห์
ศัพท์ การกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดสุโขทัย และแผนที่ภาษาของจังหวัดสุโขทัย เนื่องจาก
รายละเอียดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละหัวข้อมีเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงต้องยกหัวข้อ
เหล่านี้ขึ้นมากล่าวเป็นบท ๆ ไป กล่าวคือ บทที่ 3 จะเป็นการวิเคราะห์ศัพท์ บทที่ 4 จะกล่าว
ถึงการสร้างแผนที่ รวมทั้งเสนอแผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดสุโขทัย และบทที่ 5
จะกล่าวถึงการวิเคราะห์ภาษาที่ใช้ในแต่ละหมู่บ้านของจังหวัดสุโขทัย
5. การสรุปผลการวิจัยจะกล่าวถึงในบทที่ 6 ซึ่งเป็นการสรุปผลการใช้
ภาษาให้สัมพันธ์กับสภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดสุโขทัย พร้อมทั้งอภิปรายผลการวิจัย ปัญหา
และขอเสนอแนะบางประการ

จากขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า บางขั้นตอนผู้วิจัยได้กล่าวถึงไปแล้วใน
บทที่ 1 และในบางขั้นตอนก็จะกล่าวถึงในบทต่อ ๆ ไป ในบทที่ 2 นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงการเก็บ
ข้อมูลเบื้องต้น และการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงเท่านั้น

การเก็บข้อมูลเบื้องต้น

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นผู้วิจัยได้ทำเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ในจังหวัดสุโขทัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ ของจังหวัดสุโขทัย อันได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ การคมนาคม ประวัติศาสตร์ และภาษาที่ใช้เป็นต้น สำหรับการเก็บข้อมูลเบื้องต้นส่วนที่สองใช้วิธีสังเกตแบบสอบถามทางไปรษณีย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบหน่วยบรรณจำนวนหนึ่งว่า ในอำเภอศรีสัชนาลัยและอำเภอทุ่งเสลี่ยมจะมีการแทนที่หน่วยบรรณด้วยศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง ศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสาน และศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือที่แตกต่างกันหรือไม่

ก. การเก็บข้อมูลเบื้องต้นส่วนที่หนึ่ง

ในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นส่วนที่หนึ่งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์และสนทนากับบุคคลต่าง ๆ ในจังหวัดสุโขทัย ได้แก่ ข้าราชการประจำจังหวัด นายอำเภอ พัฒนาการ เจ้าหน้าทีกรมศิลปากร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคนพื้นบ้านธรรมดา ในการสัมภาษณ์และสนทนากับบุคคลเหล่านี้ นอกจากจะได้ทราบเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของจังหวัดสุโขทัยว่าเคยเป็นเมืองร้างอยู่ระยะหนึ่งแล้ว¹ ผู้วิจัยยังได้ทราบเกี่ยวกับภาษาต่าง ๆ ที่ใช้ในจังหวัดสุโขทัยว่ามีภาษาที่พูดกันอยู่กลุ่มใหญ่ ๆ 3 ภาษา คือ ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษาลาวหรือภาษาไทยถิ่นอีสาน ซึ่งต่างก็จัดเป็นภาษาในตระกูลไททั้งสิ้น (Li, 1960) รายละเอียดเกี่ยวกับบริเวณที่มีภาษาเหล่านี้พูดกันอยู่ซึ่งได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นส่วนที่หนึ่งมีดังนี้

1. ภาษาไทยถิ่นกลางเป็นภาษาที่พูดกันมากที่สุด คือเกือบทั่วทั้งจังหวัดยกเว้นบริเวณตอนเหนือของจังหวัด คืออำเภอศรีสัชนาลัยและอำเภอทุ่งเสลี่ยม ซึ่งพูดภาษาอื่นเป็นส่วนใหญ่

2. ภาษาไทยถิ่นเหนือมีพูดกันอยู่มากทางตอนเหนือของจังหวัด ได้แก่ อำเภอทุ่งเสลี่ยมและบางตำบลในอำเภอศรีสัชนาลัย ได้แก่ ตำบลแม่สำ ตำบลแม่สิน ตำบลบ้านตึก และตำบลปางิ้ว

¹ ดูรายละเอียดจากบทที่หนึ่ง ในหัวข้อประวัติศาสตร์ของจังหวัดสุโขทัย หน้า 4

3. ภาษาลาวหรือภาษาไทยถิ่นอีสานใช้พูดกันอยู่ 2 กลุ่ม คือ ในบริเวณคำบลาคเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย¹ และในบางหมู่บ้านของตำบลลิ่งจัน อำเภอนานคานลานหอย ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้อพยพมาจากภาคอีสานของประเทศไทย

ในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นส่วนที่หนึ่งนี้ ผู้วิจัยยังได้ข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่าในจังหวัดสุโขทัย นอกจากจะมีภาษากลุ่มใหญ่ ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังมีภาษาของชนกลุ่มน้อยที่ไม่จัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท ได้แก่ ภาษาแมว ภาษาเย้า และภาษากะเหรี่ยง เป็นต้น ภาษาชนกลุ่มน้อยเหล่านี้พูดกันอยู่ในบางบริเวณ บางหมู่บ้านของตำบลแมงสา อำเภอศรีสัชนาลัย

เนื่องจากข้อมูลที่ได้อาจการเก็บข้อมูลเบื้องต้นเป็นเพียงคำบอกเล่าของบุคคลต่าง ๆ ซึ่งไม่สามารถตัดสินได้ว่ามีความถูกต้องแน่นอนเพียงใด ดังนั้นการวิจัยเรื่องภูมิศาสตร์ภาษาจังหวัดสุโขทัย : การศึกษาโดยใช้ศัพท์ ผู้วิจัยจึงได้นำวิธีการทางภาษาศาสตร์เข้ามาใช้ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปที่ถูกต้องและมีเหตุผล อย่างไรก็ตามผู้วิจัยยังได้อาศัยข้อมูลที่ได้อาจการเก็บข้อมูลเบื้องต้นส่วนที่หนึ่งอยู่บางในการกำหนดขั้นตอนวิธีการวิจัย ซึ่งจะกล่าวถึงโดยละเอียดต่อไป

ข. การเก็บข้อมูลเบื้องต้นส่วนที่สอง

สิ่งที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่าวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลเบื้องต้นส่วนที่สองนี้ คือ เพื่อทดสอบหน่วยอรรถจำนวนหนึ่งว่าในบริเวณอำเภอศรีสัชนาลัยและอำเภอทุ่งเสลี่ยมของจังหวัดสุโขทัย จะมีการแทนที่หน่วยอรรถเหล่านี้ด้วยศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง ศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือ และศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานที่แตกต่างกันหรือไม่ เหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกทำการเก็บข้อมูลส่วนที่สองในบริเวณ 2 อำเภอนี้ก็เนื่องในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นส่วนที่หนึ่งนั้นผู้วิจัยได้ทราบว่า มีความแตกต่างของการใช้ภาษาอยู่ในบริเวณ 2 อำเภอนี้มากกว่าบริเวณอื่น ๆ ในจังหวัดสุโขทัย เนื่องจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นส่วนที่สองนี้จะนำไปสู่เรื่องของการคัดเลือกหน่วยอรรถที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยจึงจะยังไม่กล่าวถึงรายละเอียดของการเก็บข้อมูลเบื้องต้นส่วนที่สองในที่นี้ แต่จะนำไปกล่าว

¹ กาญจนนา นันทมคิลิก ได้กล่าวถึงในรายงานการวิจัยเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมภาคเสี้ยวว่า ภาษาที่พูดกันที่ตำบลลาคเสี้ยวคือภาษาพวนภาคเสี้ยว บรรพบุรุษของผู้ที่พูดภาษานี้อพยพมาจากเมืองพวน แคว้นเมืองเชียงขวาง ประเทศลาว ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3

อย่างละเอียดในหัวข้อการสร้างแบบสอบถามต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูลจริง

ก. การเลือกจุดเก็บข้อมูล

ในการศึกษามิติศาสตร์ภาษาเท่าที่ผ่านมาโดยทั่วไป การเลือกจุดเก็บข้อมูลมักจะใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง แต่รายละเอียดของการสุ่มตัวอย่างของการศึกษาแต่ละครั้งอาจแตกต่างกันออกไป เช่น วิธีการของวันทนี พันธ์ชาติ และจรรยา บุญพันธ์ ในการวิจัยเรื่องการศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในประเทศไทย : โครงการทดลอง วันทนีและจรรยาใช้วิธีสุ่มตัวอย่างโดยชี้คเส้นทแยงมุมลงในแต่ละช่องสี่เหลี่ยมที่เกิดจากเส้นรุ้งและเส้นแวงบนแผนที่ภาคพื้น จากนั้นก็ใช้จุดที่ตัดกันระหว่างเส้นทแยงมุมทั้ง 2 เส้นเป็นจุดศูนย์กลาง เขียนวงกลมลงในช่องสี่เหลี่ยมแต่ละช่อง แล้วผู้วิจัยก็เลือกหมู่บ้านที่จะเก็บข้อมูลจากในวงกลม วิธีการนี้จะทำให้ได้จุดเก็บข้อมูลที่กระจายกันออกไปทั่วพื้นที่ที่กำหนดไว้ ซึ่งอยู่ห่างกันในระยะที่เท่า ๆ กัน

ส่วนวิธีการเลือกจุดเก็บข้อมูลของกาญจนา เงามรังษี และคณะ ในการวิจัยเรื่องแผนที่ภาษาของจังหวัดพิษณุโลก ก็ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างเช่นเดียวกันแต่มีรายละเอียดแตกต่างไปจากวิธีการของจรรยาและวันทนีเล็กน้อย กล่าวคือ ก่อนที่จะทำการเลือกจุดเก็บข้อมูลผู้วิจัยจะทำการสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับภาษาที่ใช้จากชาวบ้านเสียก่อน เพื่อควรวินิจฉัยบริเวณใดบ้างใช้ภาษาเหมือนกัน และบริเวณใดบ้างที่ใช้ภาษาแตกต่างออกไป และจากบริเวณที่ใช้ภาษาเหมือน ๆ กัน ผู้วิจัยจะทำการเลือกจุดเก็บข้อมูลเพียงจุดเดียวหรือสองจุด เพื่อเป็นตัวแทนสำหรับบริเวณนั้น ๆ วิธีการเลือกจุดเก็บข้อมูลของกาญจนา ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะเหมาะสำหรับการเก็บข้อมูลในบริเวณพื้นที่ไม่กว้างนัก ทั้งจะต้องแน่ใจว่าข้อมูลชั้นแรกที่เกี่ยวข้องกับภาษาที่สอบถามจากชาวบ้านจะถูกคัดกรอง ไม่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง มิฉะนั้นอาจทำให้ผู้วิจัยพลาดในสิ่งที่น่าสนใจ ข้อมูลที่ได้ก็ไม่ครบถ้วน

การเลือกจุดเก็บข้อมูลในการวิจัยมิติศาสตร์ภาษาจังหวัดสุโขทัยนี้ ผู้วิจัยไม่ได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างเนื่องจากข้อมูลที่ได้อาจจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นปรากฏว่า ในอำเภอบางอำเภอของจังหวัดสุโขทัย เช่นอำเภอศรีสัชนาลัย มีความแตกต่างของการใช้ภาษามากกว่าบริเวณอื่น ๆ โดยเฉพาะความแตกต่างของการใช้ภาษาในระดับหมู่บ้าน ถ้าผู้วิจัยจะเลือกจุดเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง ข้อมูลที่ได้ก็จะไม่สมบูรณ์ เพราะฉะนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดให้หมู่บ้านทุกหมู่บ้านในจังหวัดสุโขทัยเป็นจุดเก็บข้อมูล

จังหวัดสุโขทัยประกอบด้วยอำเภอต่าง ๆ 9 อำเภอ มีหมู่บ้านทั้งสิ้น 567 หมู่บ้าน
 จุดเก็บข้อมูลจึงมี 567 จุดเช่นเดียวกัน ผู้วิจัยได้รายชื่อหมู่บ้าน 567 หมู่บ้านมาจากพัฒนากร
 อำเภอทั้ง 9 อำเภอ รายชื่อหมู่บ้านของแต่ละอำเภอจะมีหมายเลขกำกับอยู่ทุกหมู่บ้าน ตั้งแต่
 หมายเลขหนึ่งไปจนถึงหมายเลขสุดท้าย ซึ่งเท่ากับจำนวนหมู่บ้านในอำเภอนั้น ๆ พอคือ ตัวอย่าง
 เช่น อำเภอสุโขทัยมี 61 หมู่บ้าน หมายเลขกำกับชื่อหมู่บ้านของอำเภอเมืองสุโขทัยก็จะมีตั้งแต่
 หมายเลข 1 ถึงหมายเลข 61 แต่เนื่องจากผู้วิจัยเก็บข้อมูลได้ไม่ครบทุกจุดเพราะได้รับแบบ
 สอดถามกลับมาเพียง 445 ฉบับ³ ในรายชื่อหมู่บ้านที่แสดงไว้ในภาคผนวก (ข) จึงต้อง
 แสดงความแตกต่างระหว่างหมู่บ้านที่ส่งแบบสอบถามกลับคืนมา และหมู่บ้านที่ไม่ได้ส่งแบบสอบ
 กลับคืนมา หมายเลขที่อยู่ในเครื่องหมายขลิตติ () จะหมายถึงหมู่บ้านที่ไม่ได้ส่งแบบสอบถาม
 กลับคืนมา ส่วนหมายเลขที่ไม่ได้อยู่ในเครื่องหมายขลิตติ ก็คือหมู่บ้านที่ได้ส่งแบบสอบถามกลับ
 คืนมาโดยให้ข้อมูลที่สมบูรณ์ครบถ้วน

ข. วิธีการเก็บข้อมูล

วิธีการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษานิติศาสตร์ภาษาถิ่นเท่าที่ทำได้ทำกันมาเมื่ออยู่ 2 วิธี คือ
 เดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตัวเองและใช้แบบสอบถามทางไปรษณีย์ วิธีการทั้งสองมีข้อดีและข้อ
 เสียแตกต่างกัน

วิธีการเก็บข้อมูลโดยเดินทางไปเก็บด้วยตัวเองเหมาะสำหรับการเก็บข้อมูลที่
 เกี่ยวกับทางเสียง เช่น การเก็บข้อมูลวรรณยุกต์ เป็นต้น ข้อดีของการเก็บข้อมูลวิธีนี้คือ
 สามารถเก็บข้อมูลได้มาก ละเอียดยิ่ง และถูกต้องมากกว่าวิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม
 ทางไปรษณีย์ เพราะไม่มีข้อสงสัยหรือมีข้อสังเกตที่น่าสนใจ ผู้วิจัยก็สามารถถามผู้บอกภาษาได้
 ทันที แต่การเก็บข้อมูลวิธีนี้มีข้อเสียคือสิ้นเปลืองทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายมาก นอกจากนี้ยังเก็บ

1
 ภูมิภาคผนวก (ข)

2
 ุรายละเอียดจากหัวข้อ วิธีการเก็บข้อมูล

3
 ไม่นับกรณีที่ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาแต่แบบสอบถามนี้ให้ข้อมูลไม่ครบถ้วน เพราะไม่ได้
 บอกชื่อหมู่บ้านในแบบสอบถาม ทำให้ไม่สามารถนำข้อมูลไปวิเคราะห์ได้ แบบสอบถามประเภทนี้

ข้อมูลโดยนัยจุกด้วย ผลงานทางภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นในประเทศไทยที่เก็บข้อมูลโดยวิธีนี้ ได้แก่การวิจัยเรื่อง แผนที่ภาษาของจังหวัดพิษณุโลกของกาญจนา เวงรังษีและคณะ ซึ่งศึกษาระบบเสียงวรรณยุกต์ของจังหวัดพิษณุโลก และจะเห็นได้ว่ากรวิจัยเรื่องนี้ละเอียดดีมาก คณะผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลนานถึงหนึ่งปี งานวิจัยอีกเรื่องหนึ่งที่ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยตัวเองได้แก่ แนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นใต้โดยใช้ศัพท์เป็นเกณฑ์ ของวรรณพร ทองมาก (2525) งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาคำศัพท์ แต่เนื่องจากบริเวณพื้นที่เก็บข้อมูลไม่กว้างนัก ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยตัวเอง ซึ่งทำให้เก็บข้อมูลหน่วยวรรดได้เป็นจำนวนมาก แต่ไม่ทั่วถึงในทุก ๆ บริเวณเพราะจุกเก็บข้อมูลมีจำนวนน้อย

สำหรับวิธีการเก็บข้อมูลโดยวิธีที่สองคือใช้วิธีส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์นั้น เป็นวิธีที่เหมาะสมกับการเก็บข้อมูลคนอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คนเสียง เช่น การเก็บข้อมูลคำศัพท์ พื้นที่ที่จะเก็บข้อมูลโดยวิธีนี้อาจมีบริเวณกว้าง หรือมีบริเวณแคบแต่มีจุกเก็บข้อมูลเป็นจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารรถเดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตัวเองได้ การเก็บข้อมูลวิธีที่สองนี้ประหยัดกว่าวิธีแรกเพราะไม่ต้องเสียค่าเดินทาง แต่การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามมีข้อเสียคือ ข้อมูลที่ได้มามักจะถูกตองน้อยกว่าข้อมูลที่เก็บด้วยตัวเอง เพราะโอกาสที่ผู้ตอบจะเข้าใจข้อความในแบบสอบถามผิดนั้นมีมาก ซึ่งจะทำให้ตอบคำถามผิดหรือทำให้ตอบไม่ตรงคำถามได้ ข้อเสียอีกประการหนึ่งก็คืออาจได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาน้อย ผู้วิจัยต้องส่งแบบสอบถามออกไปหลายครั้งซึ่งทำให้เสียเวลามาก การวิจัยทางภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นที่เก็บข้อมูลโดยวิธีส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ได้แก่การวิจัยของสมทรง บุรุษพันธ์ เรื่อง การกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดพิษณุโลก (2524) ในการเก็บข้อมูลครั้งแรกของการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจำนวนน้อยมาก จึงต้องส่งแบบสอบถามออกไปถึง 5 ครั้งกว่าจะได้แบบสอบถามกลับคืนมาในจำนวนที่น่าพอใจ ส่วนงานวิจัยอีกเรื่องหนึ่งที่เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามทางไปรษณีย์เช่นเดียวกัน คือ การศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในประเทศไทย : โครงการทดลอง ของวันเพ็ญ พันชชกิติ และจรูญ บุญพันธ์ งานวิจัยเรื่องนี้ก็ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาไม่มากเท่าที่ควร ผู้วิจัยเองมีความเห็นว่าสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้งานวิจัยทั้งสองนี้ประสบปัญหาดังกล่าวก็คือ ขอบการของแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างแบบสอบถามผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงโดยละเอียดต่อไป

ในการศึกษาวิจัยภูมิศาสตร์ภาษาจังหวัดสุโขทัยของผู้วิจัยเองนี้ จำเป็นต้องใช้แบบสอบถามทางไปรษณีย์ในการเก็บข้อมูล เนื่องจากมีจุดเก็บข้อมูลมากถึง 567 จุด ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถเดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตัวเองทุกจุดได้ แต่ผู้วิจัยก็ได้พยายามหาวิธีที่จะทำให้แบบสอบถามบรรลุผลตามวัตถุประสงค์มากที่สุด ผู้วิจัยได้อาศัยความร่วมมือจากพัฒนากรอำเภอต่าง ๆ ในการแจกจ่ายแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยได้อธิบายให้พัฒนากรทุกคนทราบถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาครั้งนี้ รวมทั้งวิธีการตอบแบบสอบถามด้วย เพื่อให้พัฒนากรเหล่านั้นจะได้อธิบายให้ผู้ตอบแบบสอบถามเข้าใจ และเมื่อตอบแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว พัฒนากรจะเป็นผู้รวบรวมแบบสอบถามส่งคืนมาให้ผู้วิจัยอีกทอดหนึ่ง

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ครั้ง ครั้งแรกส่งแบบสอบถามออกไปตามจำนวนหมู่บ้านที่ต้องทดสอบ คือ 567 หมู่ ได้รับความคืนมา 360 หมู่ หลังจากที่ได้ตรวจสอบจุดเก็บข้อมูลที่ส่งคืนมาเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยก็ได้ส่งแบบสอบถามโดยผ่านทางพัฒนากร เช่นเดิมไปยังจุดเก็บข้อมูลที่ยังขาดอยู่อีก 210 หมู่ ปรากฏว่าได้รับคืนมาอีก 84 หมู่ ดังนั้นรวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาทั้งสิ้น 445 หมู่ คิดเป็นร้อยละ 78.40 ของจุดเก็บข้อมูลทั้งหมด จำนวนแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาของแต่ละอำเภอมีดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของหมู่บ้านในแต่ละอำเภอที่ส่งแบบสอบถามกลับคืนมา

อำเภอ	จำนวนหมู่บ้านทั้งหมด	จำนวนหมู่บ้านที่ส่งแบบสอบถามคืน	คิดเป็นร้อยละ
1. ศรีนคร	27	25	92.5
2. สวรรคโลก	90	84	92.2
3. ท่งเสด็จ	40	35	87.5
4. กงไกรลาศ	75	65	86.6
5. เมืองสุโขทัย	61	52	85.3
6. ศรีสันตชัย	74	59	79.7
7. ศรีสำโรง	100	69	69.0
8. ศรีมาศ	61	35	55.7
9. บ้านคานลานทอย	39	21	53.8
รวม	567	445	78.4

ค. การสร้างแบบสอบถาม

การออกแบบสอบถามเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในกรณีที่ผู้วิจัยไม่สามารถเก็บข้อมูลด้วยตัวเองได้ การวิจัยจะสำเร็จผลตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับคุณภาพของแบบสอบถาม ซึ่งได้แก่จำนวนหน่วยย่อยที่ใช้ทดสอบ และลักษณะคำถามที่ใช้ในแบบสอบถาม เป็นต้น

1. ลักษณะของแบบสอบถาม

แบบสอบถามที่ใช้เก็บข้อมูลการวิจัย เรื่องภูมิศาสตร์ภาษาจังหวัดสุโขทัย¹ นี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน แบบสอบถามตอนที่หนึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะเก็บข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามเติมคำตอบลงในช่องว่างที่เว้นไว้ให้ ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามตอนที่หนึ่งนี้ ผู้วิจัยจะนำไปประกอบการพิจารณาหรือเป็นเหตุผลสนับสนุนการวิเคราะห์ว่าหมู่บ้านใดใช้ภาษาอะไร สำหรับแบบสอบถามที่สองมีวัตถุประสงค์ที่จะเก็บข้อมูลเกี่ยวกับศัพท์ที่ใช้อยู่ในหมู่บ้านของผู้ตอบแบบสอบถาม ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามส่วนนี้จะนำไปวิเคราะห์เพื่อหาผลการวิจัยต่อไป

แบบสอบถามส่วนที่สองจะประกอบด้วยหน่วยย่อยที่ใช้ทดสอบจำนวน 30 หน่วยย่อย จะเห็นได้ว่าจำนวนหน่วยย่อยจำนวนนี้ค่อนข้างน้อยมากเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับจำนวนหน่วยย่อยที่ใช้ทดสอบการวิจัยเรื่อง การกระจายของศัพท์ในประเทศไทย : โครงการทดลองของวันทนีและจรรยา ซึ่งมีจำนวนหน่วยย่อย 60 หน่วยย่อย และการวิจัยของสมทรง บุรุษพิณ เรื่อง การกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดพินนาค ซึ่งจะมีจำนวนหน่วยย่อยถึง 100 หน่วยย่อย ผู้วิจัยเห็นว่าจำนวนหน่วยย่อย 30 หน่วยย่อยเป็นจำนวนที่เพียงพอ ถ้าหากหน่วยย่อยเหล่านี้ได้รับการคัดเลือกมาอย่างดี และสามารถให้ข้อมูลที่นำไปวิเคราะห์ได้ความวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. การคัดเลือกหน่วยย่อย

ในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นส่วนที่สอง² ผู้วิจัยใช้วิธีการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์เช่นเดียวกันกับการเก็บข้อมูลจริง แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบหน่วยย่อย

¹ ดูตัวอย่างแบบสอบถามนี้จากภาคผนวก (ง)

² ดูหัวข้อการเก็บข้อมูลเบื้องต้น หน้า 18

จำนวนหนึ่งว่า ในบริเวณอำเภอศรีสะเกษและอำเภอทุ่งเสลี่ยมของจังหวัดสุโขทัยจะมีการแทนที่หน่วยบรรณสถานด้วยศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง ศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือ และศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานที่แตกต่างกันหรือไม่ แบบสอบถามนี้ประกอบด้วยหน่วยบรรณสถานที่ใช้ในการทดสอบจำนวน 60 หน่วยบรรณ¹ ผู้วิจัยมีเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกหน่วยบรรณสถาน ดังนี้

ก. เป็นศัพท์ที่ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษาไทยถิ่นอีสานใช้แทนด้วยศัพท์ที่แตกต่างกัน เช่น หน่วยบรรณ "ขนมจีน" ภาษาไทยถิ่นกลางแทนหน่วยบรรณนี้ด้วยศัพท์ขนมจีน ภาษาไทยถิ่นเหนือแทนด้วยศัพท์ขนมเส้น ภาษาไทยถิ่นอีสานแทนด้วยศัพท์ข้าวบูน เป็นต้น

ข. เป็นหน่วยบรรณที่ผู้ตอบแบบสอบถามรู้จักและเข้าใจความหมายได้เป็นอย่างดี หรือใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน

ค. ต้องไม่เป็นหน่วยบรรณที่มีความหมายหลายนัย อันจะสร้างความเข้าใจผิดให้แก่ผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งนี้เพื่อผู้วิจัยสามารถแน่ใจได้ว่า ข้อมูลที่ได้รับคืนมาเป็นข้อมูลที่ถูกต้อง หรือมิใช่ข้อมูลอันเกิดจากความเข้าใจผิดของผู้ตอบภาษา

ในจำนวนหน่วยบรรณทั้ง 60 หน่วยบรรณนี้ มีหน่วยบรรณจำนวน 45 หน่วยบรรณที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกมาจากหน่วยบรรณที่ทันสมัยและเจริญใช้ทดสอบในการวิจัยเรื่อง การศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในประเทศไทย : โครงการทดลอง การคัดเลือกเป็นไปตามเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้ หน่วยบรรณทั้ง 45 หน่วยบรรณนี้ได้แก่

"จุ่มก"	"ปาก"	"มะละกอ"	"สะเคือ"	"สับประค"
"มะเขือพวง"	"พักทอง"	"มะระ"	"จิ้งจก"	"ตุ๊กแก"
"จรเข้"	"คางคก"	"ปลาชอน"	"คางคาว"	"ภูเข"
"น้ำคาง"	"กางเกง"	"เข็มขัด"	"กระดุมเสื้อ"	"ร่ม"
"ตะกร้า"	"กรรไกร"	"จอบ"	"กะลามะพร้าว"	"ตา"
"ยาย"	"วันพรุ่งนี้"	"วันมะรืนนี้"	"พูด"	"เดิน"
"พูดนิทาน"	"ทำ(งาน)"	"โกหก"	"อรอย"	"ปรอย ๆ"
"ละเมอ"	"ไบบ"	"ยุ่งชาว"	"คิดถึง"	"เวียนหัว"
"หยุด"	"รีบ"	"ดู"	"ดู"	"โกน"

¹ ดูตัวอย่างแบบสอบถามนี้ได้ในภาคผนวก (ค)

ส่วนหน่วยบรรทัดที่เหลืออีก 15 หน่วยบรรทัด เป็นหน่วยบรรทัดที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นเองโดย
คำนึงถึงเกณฑ์ทั้ง 3 ชนิดเช่นเดียวกัน หน่วยบรรทัดเหล่านี้ได้แก่

"น้อยหนา"	"ฝรั่ง"	"ขนมจีน"	"ตัว"	"ลานบ้าน"
"ไม้วาก"	"เงี้ยว"	"ผอม"	"ผ้าเช็ดหน้า"	"ผ้าขาวม้า"
"เมฆ"	"ขยัน"	"พระภิกษุ"	"ชน"	"พี่ชาย"

ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบหน่วยบรรทัดทั้ง 60 หน่วยบรรทัดนี้ในบริเวณ 2 อำเภอ คือ อำเภอ
ศรีสัชนาลัย และอำเภอทุ่งเสลี่ยม ตามเหตุผลที่กล่าวแล้ว¹ โดยส่งแบบสอบถามไปยังครูใหญ่
ของโรงเรียนประจำตำบลทุก ๆ ตำบลของอำเภอทั้งสองนี้ อำเภอศรีสัชนาลัยมี 11 ตำบล
อำเภอทุ่งเสลี่ยมมี 4 ตำบล ดังนั้นจุดเก็บข้อมูลจึงมีอยู่ 15 จุด แบบสอบถามได้รับคืนมาทั้งสิ้น
เพียง 9 ฉบับ ผลการทดสอบปรากฏว่ามีหน่วยบรรทัดเพียง 26 หน่วยบรรทัดที่ในบริเวณอำเภอศรีสัชนาลัย
และอำเภอทุ่งเสลี่ยม มีการแทนที่หน่วยบรรทัดด้วยศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ และ
ภาษาไทยถิ่นอีสานที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด และรูปแปรของศัพท์เหล่านี้ก็ไม่มากนัก ผู้วิจัยจึงได้
เลือกหน่วยบรรทัดทั้ง 26 หน่วยบรรทัดเพื่อนำไปใช้ทดสอบจริง หน่วยบรรทัดจำนวน 26 หน่วยบรรทัด คือ

"ภูเขา"	"มะละกอ"	"พูด"	"รีบ"	"คู"
"กะลามาพร้าว"	"จิ้งจก"	"ตุ๊กแก"	"ปลาช่อน"	"น้ำค้าง"
"กรรไกร"	"จอบ"	"ท่า"	"โกหก"	"อรอย"
"โกน"	"นิมทา"	"วันพรุ่งนี้"	"กิน"	"ปรอย ๆ"
"ลานบ้าน"	"คู"	"ผอม"	"ขนมจีน"	"เงี้ยว"
"กางเกง"				

นอกจากหน่วยบรรทัดที่ได้รับการคัดเลือกมา 26 หน่วยบรรทัดแล้ว ผู้วิจัยได้เพิ่มหน่วยบรรทัด
ที่ใช้ทดสอบอีก 4 หน่วยบรรทัดเพื่อให้ครบ 30 หน่วยบรรทัด หน่วยบรรทัดที่กำหนดขึ้นเพิ่มเติมนี้ผู้วิจัย
กำหนดโดยคำนึงถึงเกณฑ์ในการคัดเลือกหน่วยบรรทัดด้วยเช่นเดียวกัน เพียงแต่ไม่ได้ผ่านการ
ทดสอบครั้งแรกเหมือนหน่วยบรรทัดอื่น ๆ อีก 26 หน่วยบรรทัดเท่านั้น หน่วยบรรทัดจำนวน 4
หน่วยบรรทัดนี้ ได้แก่

"ณ"	"เบือ"	"กระโจน"	"วิกน้ำ"
-----	--------	----------	----------

¹ คู่มือวิธีการเก็บข้อมูลเบื้องต้น หน้า 18

3. ลักษณะของคำถามที่ใช้ในแบบสอบถาม

คำถามที่ใช้ในแบบสอบถามก็ถือเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการสร้างแบบสอบถาม ในการสร้างแบบสอบถามผู้วิจัยจึงได้พยายามใช้คำถามที่กระชับและชัดเจนที่สุด เพื่อผู้ตอบแบบสอบถามจะได้ไม่เกิดความเบื่อหน่ายและสามารถทำเสร็จในเวลาอันรวดเร็ว คำถามที่ผู้วิจัยใช้ในแบบสอบถามส่วนที่สองมี 2 แบบ คือ

- ก) คำถามที่ใช้ถามหน่วยบรรทัดที่เป็นคำนาม
ตัวอย่าง ท่านเรียกปลาช่อนว่า.....
- ข) คำถามที่ใช้ถามหน่วยบรรทัดที่มีได้เป็นคำนาม
ตัวอย่าง คำว่า"รีบ" เช่น รีบไป ท่านพูดว่า

การที่ผู้วิจัยใช้ภาษาไทยถิ่นกลางในคำถามเพราะคิดว่า ผู้ตอบแบบสอบถามในการศึกษาครั้งนี้ เป็นผู้ที่คุ้นเคยกับภาษาไทยถิ่นกลางมากพอสมควร สามารถเข้าใจความหมายของหน่วยบรรทัดที่ถามเป็นภาษาไทยถิ่นกลางได้

คำถามแต่ละคำถามจะมีตัวเลือกเป็นคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นทั้งสาม ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษาไทยถิ่นอีสานให้เลือกอยู่ 3 ตัวเลือก ได้แก่ ข้อ ก. ข้อ ข. และข้อ ค. แต่ในกรณีผู้ตอบแบบสอบถามมีคำตอบอื่น ๆ อื่นนอกเหนือจากตัวเลือกที่ให้ไว้แล้วนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเติมคำตอบลงในช่องว่างข้อ ง. ได้²

ง. การเลือกผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิจัยที่เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์นั้น มักจะมีเกณฑ์ที่ไปในการเลือกผู้ตอบแบบสอบถามหลาย ๆ กัน ไม่ว่าจะทำการวิจัยในแนวไหนก็ตาม เกณฑ์ที่ว่านี้ก็คือ ผู้ตอบแบบสอบถามจะต้องมีความรู้ภาษาไทยถิ่นกลางในระดับอ่านออกเขียนได้ เพราะต้องอ่านแบบสอบถามซึ่งมักเรียบเรียงด้วยภาษาเขียนของภาษาไทยถิ่นกลาง และอาจต้องเขียนตอบเป็นภาษาไทยถิ่นกลางด้วย อีกประการหนึ่งคือผู้ตอบแบบสอบถามต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับข้อมูลทางภาษาในบริเวณที่จะเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี บุคคลเหล่านั้นอาจได้แก่ นายอำเภอ พัฒนาการ มิชชันนารี ครูใหญ่ หรือผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

1 ทุกรายละเอียดในหัวข้อการเลือกผู้ตอบแบบสอบถาม
 2 ดูตัวอย่างแบบสอบถามนี้ได้ในภาคผนวก (ง)

การศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในประเทศไทย : โครงการทดลอง ของวันเพ็ญ และจรรยา ได้เลือกครูใหญ่เป็นผู้ตอบแบบสอบถามโดยให้เหตุผลว่า ครูใหญ่เป็นผู้ที่มีโอกาสพบปะพูดคุยกับคนในท้องถิ่นมากที่สุด และเป็นผู้ที่เห็นความสำคัญของการศึกษา จึงน่าจะให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี ส่วนการวิจัยเรื่องภูมิศาสตร์ภาษาจังหวัดสุโขทัย : การศึกษาโดยใช้ศัพท์นี้ ผู้วิจัยได้เลือกผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ก็เพราะผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ในระดับหมู่บ้าน ผู้ที่จะรู้ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านรวมทั้งข้อมูลทางภาษาอย่างดีที่สุดก็คือผู้ใหญ่บ้านนั่นเอง ส่วนความรู้ภาษาไทยถิ่นกลางซึ่งเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับผู้ตอบแบบสอบถามก็ไม่ควรจะเป็นปัญหาสำหรับผู้ใหญ่บ้าน เพราะผู้ใหญ่บ้านต้องติดต่อกับทางราชการอยู่แล้ว ควรจะมีความสามารถในการอ่านและเขียนภาษาไทยถิ่นกลางได้เป็นอย่างดี

อนึ่ง ในบางกรณีการเลือกผู้ตอบแบบสอบถามต้องอาศัยเกณฑ์เฉพาะ ซึ่งได้แก่การกำหนดอายุ เพศ หรือการศึกษา ของผู้ตอบแบบสอบถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยด้วย เช่น งานวิจัยของสมทรง บุรุษพัฒน์ เรื่องการศึกษาการกระจายของคำศัพท์จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่ศึกษาความแตกต่างของการกระจายของคำศัพท์ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ และความแตกต่างของการกระจายของศัพท์ตามอายุ เพศ และการศึกษาด้วย สำหรับในการศึกษาดังนี้ผู้ที่จะศึกษาความแตกต่างของการใช้ภาษาตามสภาพทางภูมิศาสตร์เท่านั้น จึงมิได้กำหนดเกณฑ์การเลือกผู้ตอบแบบสอบถามในเรื่องอายุ เพศ และการศึกษาแต่อย่างใด.